

ΚΤΙΣΤΟ ΣΥΜΒΑΝ

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΥ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΑΣ, ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΣ

5 θερινά
εργαστήρια
αρχιτεκτονικής
in situ

Τα θερινά εργαστήρια του ΚΑΜ οργανώνουν από το καλοκαίρι του 2000 προσεγγίσεις της αρχιτεκτονικής και της τέχνης. Οι προσεγγίσεις γίνονται με μέσον τις συγχρονες τεχνολογίες αναπαράστασης με ιδιαίτερη επιμονή στη θεωρία που αφορά τη χρήση τους. Τα θερινά εργαστήρια συνιστούν έτσι ένα διεπιστημονικό πρόγραμμα πρόσεγγισης της αρχιτεκτονικής και της τέχνης με πρακτική αιχμή. Συμμετέχουν σε αυτό καθηγητές και φοιτητές σχολών αρχιτεκτονικής και καλών τεχνών και τιμώμενοι προσκεκλημένοι, που επιλέγονται ανάλογα με το εκάστοτε ετήσιο project. Το project κάθε χρόνου συνίσταται στην θεματοποίηση κάποιου τόπου (που συγκεντρώνει ιδιαίτερα αφηγηματικά χαρακτηριστικά) και στην προσπάθεια παραγωγής παραστάσεων και αναπαραστάσεων του τόπου αυτού.

Αντίθετα από τα κλασσικά θερινά σχολεία, τα εργαστήρια του ΚΑΜ επιχειρούν μια δομή όσο το δυνατόν λιγότερο ιεραρχημένη όπου οι γνωστικές κατακτήσεις δεν επιτυγχάνονται με άμεση και ομοιότροπη προσφερόμενη διδασκαλία. Η συμμετοχή των φοιτητών στην κατασκευή του έργου που φτιάχνεται συλλογικά από κάθε εργαστήριο παρακολουθείται με διαφορετικά κριτήρια που αναλογούν στην εκάστοτε προσέγγιση.

Οι ομιλίες και οι συζητήσεις στα πλαίσια των θερινών

εργαστηρίων συνοδεύουν την εργασία ως παράλληλες εμπειρίες όλων των συμμετεχόντων στα Χανιά. Η ενασχόληση με το εκάστοτε συμμετοχικό project καθορίζει λοιπόν τις εργασίες, τις συζητήσεις και τις θεωρητικές προσεγγίσεις: όχι κάποια άκαμπτη οργάνωση διδασκαλίας.

ΘΕΡΙΝΑ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ IN SITU

Το concept της οργάνωσης των θερινών εργαστηρίων (με επιμονή εξ αρχής σε συγκεκριμένους τόπους και επί τόπου εργασίες) ανήκει στον Αριστείδη Αντονά, τον Ζάφο Ξαγοράρη και τον Φίλιππο Ωραιόπουλο. Τον τρίτο χρόνο της διοργάνωσής του το εργαστήριο επεκτάθηκε σε ένα τετραπλό project με τίτλο “παραδείγματα” και εκπροσώπησε την Ελλάδα στην 9^η biennale αρχιτεκτονικής της Βενετίας*. Μετά από την biennale των “παραδειγμάτων” χρησιμοποιήθηκε ο όρος ΚΤΙΣΤΟ ΣΥΜΒΑΝ (Built Event) για να προσδιορίσει την περιοχή ανάμεσα στη διαδικασία και στο αποτέλεσμα της διαδικασίας**:

ΤΑ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ

το ίχνος, το περίσσειμα, το υπόλοιπο της διαδικασίας, το ντοκουμέντο της διαδικασίας έχουν, στις εργασίες

των θερινών εργαστηρίων, ιδιαίτερη σημασία. Κάθε συνεισφορά παρουσιάζει ένα διπλό ενδιαφέρον σε σχέση με την δράση που αναλαμβάνεται για αυτήν και το ίχνος της δράσης που καταθέτει. Το είδος της συμμετοχής κάθε φοιτητή, όπως και κάθε προσκεκλημένου, καθορίζεται από την συγκρότηση του έργου ως “θεατρικού συμβάντος”, που συγκεντρώνει όμως σχεδιασμένα αποτελέσματα. Οι τόποι που επιλέγονται να θεματοποιηθούν από τα εργαστήρια συμπυκνώνονται ως αφηγηματικά περιστατικά.

Οι προσκαλεσμένοι των θερινών εργαστηρίων καταθέτουν ιδέες σχετικές με το εκάστοτε project (τον εκάστοτε τόπο) και την δική τους εναλλακτική κατασκευή για κάποιο αποβλέπειν στο project: με αυτόν τον τρόπο οι προσκεκλημένοι συμβάλουν στο πολυφωνικό έργο. Οι καταθέσεις τους αποτελούν σημαντικά αποκτήματα του εκάστοτε project.

Οι άνθρωποι που προσκαλούνται για να μιλήσουν και να εργαστούν στο ΚΑΜ προέρχονται από διαφορετικές περιοχές του επιστημονικού και του εικαστικού κόσμου: σε αυτούς περιλαμβάνονται θεωρητικοί της αρχιτεκτονικής, αρχιτέκτονες, σχεδιαστές, καλλιτέχνες, σκηνοθέτες ιστορικοί, φιλόλογοι, φιλόσοφοι, περιβαλλοντολόγοι, κινηματογραφιστές και γενικά άνθρωποι που είναι σε θέση να δώσουν κάποια δόκιμη περιγραφή του εκάστοτε τόπου, καθένας από την δική του μεριά.

Τα θερινά εργαστήρια του ΚΑΜ δεν αποσκοπούν απλώς να δοκιμάσουν τις δυνατότητες των συμμετεχόντων στην υπέρβαση των ορίων μεταξύ των διαφορετικών γνωστικών και

καλλιτεχνικών περιοχών, ούτε μόνο στην εξοικείωση με τις τεχνολογίες της αναπαράστασης. Με δεδομένη την εγκατάσταση όλων των ανθρώπων του κάθε εργαστηρίου στην ενδιάμεση ζώνη ανάμεσα σε διαφορετικές περιοχές (όπου φαίνονται τα όρια κάθε ξεχωριστής προσέγγισης) τα θερινά εργαστήρια αποβλέπουν στην παραγωγή υλικού που περιγράφει με ακρίβεια και διερευνητικό τρόπο τους εκάστοτε θεματοποιημένους τόπους. Η περιγραφή συμβαίνει ως εγκατάσταση νέων κατασκευών. Οι κατασκευές επανεκτιμούν και σχολιάζουν τις δυνατότητες και τα όρια της αρχιτεκτονικής σήμερα. Οι εργασίες των θερινών εργαστηρίων, επειδή διαρκούν λίγο, προσανατολίζονται αμέσως προς την κατασκευή των έργων, με ομαδική δουλειά στο εργαστήριο του ενετικού λιμανιού στο Μεγάλο Αρσενάλι αλλά και με εξόδους στην πόλη για κατασκευή υλικού in situ.

*Στην διοργάνωση της Biennale της Βενετίας το 2004 στην ομάδα εργασίας του KAM προστέθηκε η Χαρίκλεια Χάρη.

**Τα projects που ακολούθησαν την διοργάνωση <island_BuiltEvent, 2Bridges_BuiltEvent καθώς και το τελευταίο Watertank and Riverbed_Built Event> σχεδιάστηκαν από τον Αριστέδη Αντονά και τον Φίλιππο Ωραιόπουλο.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΟΥ ΚΤΙΣΤΟΥ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ*

Ιωάννης Ζαβολέας

Επίκουρος Καθηγητής Πολυτεχνείου Κρήτης, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών

Όπως ορίζεται ήδη στην περιγραφή του εργαστηρίου, πρωταρχικό ζήτημα είναι η θεματοποίηση, δηλαδή η ανάδειξη μιας μάλλον ασαφούς κατάστασης και η αναδιατύπωσή της σε συγκεκριμένο θέμα. Μια τέτοια διαδικασία αφορά καταρχήν στον καθορισμό των δεδομένων, την αξιολόγησή τους, κατόπιν τη διατύπωση ζητούμενων και την οριοθέτηση του πλαισίου δράσης. Είναι ήδη σαφές ότι κατά την αρχιτεκτονική έρευνα όπως αυτή εκτυλίσσεται στο εργαστήριο αποφεύγουμε να αγκιστρώσουμε τις όποιες προτάσεις σε διαπιστώσεις, διατυπώσεις, αρχές, πολύ δε περισσότερο κυρίαρχες μεθοδολογίες και αισθητικές με περιεχόμενο αυτονόητα αναγνωρισμένο ως αρχιτεκτονικό. Αντίθετα, μέσα από τον όρο θεματοποίηση διαφαίνεται ως αναγκαίο να επιστρέψουμε στην πλέον αρχική φάση καθορισμού του αρχιτεκτονικού προβλήματος, δηλαδή στην αναζήτηση του ίδιου του θέματος. Κι αν μια τέτοια προσπάθεια φαντάζει αρχικά ασαφής, σύντομα ανακαλύπτουμε ότι η διαδικασία που ακολουθείται μπορεί να είναι η πλέον επιστημονική, καθώς αφορά συγκεκριμένα στην αναγνώριση των δεδομένων και απόδοση σχετικών σημασιών σε αυτά μέσω καταγραφής, περιγραφής και συγκριτικής αξιολόγησης, με σκοπό να προσδιορισθεί το θεματικό πλαίσιο στο οποίο θα αναπτυχθεί κάθε αρχιτεκτονική πρόταση.

Ο όρος θεματικό πλαίσιο περιγράφει τη διατύπωση των χαρακτηριστικών εκείνων που περιγράφουν το θέμα με επαρκή ευρύτητα και που αναδεικνύουν τις ιδιαιτερότητες οι οποίες θεωρούνται ως οι πλέον σημαντικές αναφορικά με αυτό. Μια τέτοια αναζήτηση διατυπώνεται διαρκώς στο πλαίσιο του εργαστηρίου ως αναζήτηση του τόπου. Επισημαίνω ενδεικτικά, «ο τόπος στήνεται ως ετερόκλητο-

πολυφωνικό άθροισμα απρόβλεπτων εγκαταστάσεων με αστάθμητο και ασταθές κέντρο αναφοράς»: με άλλα λόγια το θέμα αναδεικνύεται μέσα από τη μοναδικότητά του, τα διαφοροποιητικά και ταυτοποιητικά του χαρακτηριστικά, χωρίς διάθεση επιφανειακού εναρμονισμού με προϋπάρχουσες θέσεις, παρά σε συνάρτηση με το ευρύτερο κοινωνικο-πολιτισμικό πλαίσιο όπου συμβαίνει μια τέτοια διαδικασία.

Μετά τον καθορισμό του θεματικού πλαισίου, επινοούνται στρατηγικές δράσης επάνω σε ζητήματα που έχουν ήδη αναπτυχθεί κατά την εξοικείωση με το αντικείμενο της έρευνας και την ανάλυση των δεδομένων. Κατ' επέκταση, έχει ιδιαίτερη σημασία ο τρόπος με τον οποίο εκτίθενται τα δεδομένα, καθώς η διαδικασία αυτή ήδη προϊδεάζει

πώς αυτά θα αξιολογηθούν, ακόμα και τις στρατηγικές δράσης που θα ακολουθηθούν – μια και έχει γίνει πλέον κοινή πεποίθηση ότι καμία περιγραφή δεν είναι άμοιρη υποκειμενισμού, παρά συμπυκνώνει, έστω συγκαλυμμένες, τις απόψεις αυτού που τις διατυπώνει.

Προσδιορισμός του Θεματικού Πλαισίου: Κτιστό Συμβάν

Ως προς το αντικείμενο του εργαστηρίου, το θεματικό πλαίσιο ορίζεται με τη διατύπωση κτιστό συμβάν. Συμβάν είναι ένα αντιληπτό γεγονός. Ο προσδιορισμός του συμβάντος ως κτιστό είναι μια έκφραση με χαρακτήρα μάλλον ρητορικό, αφού μπορεί να ερμηνευθεί με διαφορετικούς τρόπους: για παράδειγμα το κτιστό ως συμβάν, το συμβάν του κτίζειν, αλλά ακόμα και το κτίσιμο ως η κατασκευή ενός συμβάντος. Αυτό που έχει σημασία είναι οι νοηματικές σχέσεις που μπορεί κανείς να διακρίνει μεταξύ των δύο όρων, με άλλα λόγια πώς είναι δυνατόν το κτιστό – με την ευρύτερη σημασία του ως κτισμένο – να ορισθεί και ως συμβάν, δηλαδή ως προς τα χαρακτηριστικά ενός συμβάντος, είτε ως διαδικασία του κτίζειν, είτε ως αποτέλεσμα με ορισμένη διάρκεια ζωής μετά την περάτωση της διαδικασίας του κτίζειν αλλά και πώς το συμβάν προσδιορίζεται ως κατασκευάσμα με ιδιότητες του κτιστού. Στο πλαίσιο μιας τέτοιας νοηματικής σύναψης οι δύο όροι επαναπροσδιορίζονται και αλληλοτροφοδοτούνται με σημασίες, με στόχο τον καθορισμό του νοηματικού κοινού τους τόπου αλλά και ορίων που τις διαχωρίζουν.

Ορισμένες ιδιότητες του κτιστού μας ενδιαφέρουν ειδικά ως προς τη σχέση τους με ιδιότητες του συμβάντος και αντίστροφα. Ο προσδιορισμός κτιστό αναφέρεται συνήθως σε μια κατασκευή η οποία χρονικά είναι περισσότερο μόνιμη. Αντίθετα το συμβάν αναφέρεται σε κάτι το οποίο είναι χρονικά περιορισμένο και φευγαλέο. Το κτιστό είναι κατασκευασμένο με στέρεα υλικά, και με δομή προμελετημένη ως προς τις στατικές της ιδιότητες, ακόλουθα έχει κατασκευαστική λογική και στις περιπτώσεις χωρικών κατασκευών έχει σταθερή χωρική διάταξη. Αντίθετα, το συμβάν προκύπτει, αναδύεται ή πλαισιώνεται μέσα, επάνω ή και ως προς το κτιστό, καθώς είτε το αναδεικνύει, είτε το ανατρέπει, είτε υποτάσσεται και γενικά αναπτύσσει κάποια σχέση με αυτό. Ήδη μέσα από τις δεδομένες σημασίες των όρων κτιστό και συμβάν διαφαίνεται μια σχέση εξάρτησης και αλληλοσυμπλήρωσης μεταξύ τους. Η σχέση όμως αυτή αποκτάει ακόμα περισσότερο ενδιαφέρον όταν επιχειρήσουμε να αποδώσουμε τον έναν όρο συναρτήσεως του άλλου, οπότε και προκύπτουν ερωτήματα όπως:

- Μπορεί το κτιστό να διαβαστεί ως συμβάν;
- Μπορεί το συμβάν να διαβαστεί ως κτιστό;

Στη συνέχεια θα δειχθεί πως είναι πράγματι δυνατή μια τέτοια ανάγνωση, με ταυτόχρονη διεύρυνση των σημασιών των δύο όρων. Πρώτα όμως χρειάζεται να γίνει αναφορά στις χαρακτηριστικές ιδιότητες του κτιστού και του συμβάντος. Η περιγραφή επικεντρώνεται στις ιδιότητες εκείνες που είναι σε άμεση συνάρτηση της φυσικής κατάστασης του κτιστού και του συμβάντος, δηλαδή ως προς την ύλη και τις φυσικές της ιδιότητες, κατ' επέκταση το χώρο, το χρόνο και τις μεταβολές τους.

Οι Ιδιότητες του Κτιστού

Το χαρακτηριστικό της μονιμότητας του κτιστού στο χώρο και το χρόνο συνίσταται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της στερεάς ύλης. Ως τέτοια μπορούν να αναφερθούν οι φυσικές ιδιότητες των στερεών όπως το βάρος και το σχήμα που παραμένουν πρακτικά σταθερές, ή με άλλη διατύπωση οι ιδιότητες που

παραμένουν πρακτικά ανεπηρέαστες σε ήπιες εξωτερικές επιδράσεις. Ως συνέπεια της διατήρησης των ιδιοτήτων του κτιστού προκύπτουν οι εξής παρατηρήσεις. Το κτιστό είναι αναγνωρίσιμο ακριβώς επειδή οι ιδιότητές του παραμένουν σταθερές στο χρόνο και συνεπώς επαναφέρει συγκεκριμένες μνήμες. Ακόλουθα αποδίδεται στο κτιστό η ταυτότητα με την οποία αναγνωρίζεται. Η ταυτότητα του κτιστού αντίστροφα συμβάλλει στην απόδοση ταυτότητας στον τόπο όπου βρίσκεται. Αναφορικά με την εφαρμογή του κτιστού αξίζει να αναφερθεί ότι οι συνθήκες και απαιτήσεις διαβίωσης σε ένα κτιστό σύνολο επιβάλλουν μετατροπές, προσθήκες και τροποποιήσεις. Παρά ταύτα, στις περισσότερες περιπτώσεις κτιστού μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχει ένα τμήμα το οποίο παραμένει αναλλοίωτο ή έστω αναγνωρίσιμο, ένα υπόβαθρο όγκου κτιρίου, σταθερής πλατφόρμας ή κτιριακής υποδομής επάνω ή ως προς το οποίο αναπτύσσονται ανθρώπινες δραστηριότητες, με ταυτόχρονη μερική προσαρμογή του κτιστού αλλά και ανάπτυξη προσωρινών καταστάσεων ως προς αυτό, προκειμένου οι δραστηριότητες αυτές να εξυπηρετηθούν.

Οι Ιδιότητες του Συμβάντος

Αναφερόμενοι στις ανθρώπινες δραστηριότητες που αναπτύσσονται επάνω στο κτιστό, περνάμε στην απόδοση σημασιών στο συμβάν. Το συμβάν εμφανίζει καταρχήν μεγαλύτερη ασάφεια και συνθετότητα κύρια ως προς τους τρόπους με τους οποίους εκδηλώνεται και γίνεται αντιληπτό. Ένα συμβάν μπορεί να είναι προϋπόθεση ανθρώπινων δραστηριοτήτων και άλλων φαινομένων. Είναι σύνηθες διαφορετικά συμβάντα να εκδηλώνονται είτε ταυτόχρονα είτε σε συνδυασμό και σχέση εξάρτησης μεταξύ τους. Ένα συμβάν χαρακτηρίζεται από προσωρινότητα και γενικά προσδιορίζεται συναρτήσει του χρονικού διαστήματος κατά το οποίο είναι σε ισχύ, με άλλα λόγια έχει αρχή, διάρκεια και τέλος, ενώ μπορεί να περιγράφεται μαζί με άλλα συμβάντα που εμφανίζονται και δρουν σε σχέση μεταξύ τους. Πρόσθετα, ένα συμβάν είναι αντιληπτό όχι μόνο με την αισθητηριακή καταγραφή στερεάς ύλης, αλλά επεκτείνεται σε ύλη κάθε μορφής, όπως αυτή ορίζεται στη Φυσική. Με την επισήμανση αυτή υπό τον όρο συμβάν εντάσσονται φαινόμενα και κατ' επέκταση δραστηριότητες που καταγράφονται από

κάθε αισθητήριο όργανο, έως και από τεχνητά όργανα καταγραφής. Επίσης, ένα συμβάν είναι αναγνωρίσιμο

και ταξινομείται καθώς εμφανίζει ομοιότητες με άλλα συμβάντα, τα οποία έχουν ήδη καταγραφεί στη μνήμη. Προκειμένου να αποδοθεί ταυτότητα σε ένα συμβάν, ακόμα κι αν το ίδιο δεν είναι απόλυτα όμοιο με άλλα, χρειάζεται να αναπτυχθούν συγκριτικοί συσχετισμοί ομοιότητας ή και διαφοροποίησης με αυτά.

Σύζευξη Κτιστού και Συμβάντος: Το κτιστό ως Συμβάν, το Συμβάν ως Κτιστό

Επιχειρώντας τη διασταύρωση των δύο εννοιών, η κάθε έννοια θα ερμηνευθεί συναρτήσει των σημασιών που αποδίδονται στην άλλη.

Καταρχήν, ένα συμβάν προσδιορίζεται σε συνάρτηση με τις ιδιότητες του κτιστού. Πράγματι, το συμβάν έχει χαρακτήρα περισσότερο εφήμερο από το κτιστό, καθώς διαρκεί συγκεκριμένο, συγκριτικά μικρότερο χρονικό διάστημα. Επιπλέον, το συμβάν δεν προσδιορίζεται χωρικά με σαφήνεια από μόνο του, παρά συχνά σε συνάρτηση με τα όρια του κτιστού με το οποίο συσχετίζεται, οπότε και η επαναληψιμότητα ενός συμβάντος σε συγκεκριμένο κτιστό περιβάλλον προσδίδει στο ζεύγος συμβάν-κτιστό μια ιδιαίτερη σχέση ταυτότητας. Ακόλουθα, διαπιστώνονται διαφορές ως προς την υλικότητα κτιστού και συμβάντος. Ενώ το κτιστό είναι στερεό, το συμβάν μπορεί να εμφανίζεται με οποιαδήποτε υλική κατάσταση, ή και να συνδυάζει στοιχεία διαφορετικής υλικής δομής. Έτσι, ένα

συμβάν μπορεί να υποστηρίζεται από στερεά στοιχεία, επιπλέον από υγρά, αέρια ή και από ηλεκτρομαγνητικά κύματα. Η δυναμική του συμβάντος οφείλεται ανάλογα στη γενική αίσθηση του φευγαλέου και στην ένταση των ερεθισμάτων με τα οποία καταγράφεται αισθητηριακά, όπως είναι ένα οπτικό ή ακουστικό ερέθισμα, ή μια μυρωδιά. Είναι επόμενο οι ιδιότητες ενός συμβάντος να μεταβάλλονται σημαντικά στο χώρο και το χρόνο ανάλογα με τις μεταβολές στην πηγή του συμβάντος,

αντίθετα με τις ιδιότητες του κτιστού που παραμένουν συγκριτικά σταθερές επειδή ακριβώς το ίδιο το κτιστό είναι στερεό. Η δομή ενός συμβάντος δεν περιορίζεται ως προς τις χωρικές σχέσεις των επιμέρους στοιχείων με τα οποία περιγράφεται, αλλά περιγράφει και τις σχέσεις εξάρτησης και χρονικής αλληλουχίας μεταξύ τους.

Αντίστοιχα το κτιστό προσδιορίζεται συναρτήσεως εννοιών που περιγράφουν ένα συμβάν. Αντίθετα με την ασάφεια των ορίων και τη συνθετότητα που χαρακτηρίζει συνήθως ένα συμβάν, το κτιστό ως απόρροια της στερεάς φυσικής του κατάστασης παρουσιάζει ευκρίνεια και σταθερότητα ως προς τον όγκο και τη μορφή του, ενώ γίνεται αντιληπτό κύρια μέσω της όρασης αλλά και της αφής. Πρόσθετα, το κτιστό είναι προϊόν ειδικά της συνειδητής και πολυδιάστατης δραστηριότητας του κτίζειν. Η διαδικασία αυτή περιλαμβάνει τις φάσεις σχεδιασμού και κατασκευής

του κτιστού και ενδέχεται να επεκτείνεται σε περιπτώσεις μετατροπής του. Επίσης, αναφορικά με ζητήματα δομής, η δομή του κτιστού καθορίζει τις σχέσεις τόσο μεταξύ των στοιχείων που το απαρτίζουν, όσο και ως προς το σύνολο, κυρίως ως προς τους τρόπους σύνδεσης, σύνθεσης, στήριξης, κατασκευαστικής λογικής, επίσης ως προς τη συγκρότηση και ταυτοποίηση των επιμέρους χώρων τους οποίους ορίζει. Ακόμα, το κτιστό χαρακτηρίζεται από χωροχρονική σταθερότητα και διάρκεια, εκτός από περιπτώσεις όπου προσαρμόζεται για να υποστηρίξει συμβάντα, όπως παροδικά γεγονότα, οπότε και περιγράφεται σε σχέση με αυτά. Επιπλέον, εξίσου σημαντικός για το κτιστό είναι ο εξοπλισμός του με κατάλληλη υποδομή, όπως φωτισμός, ανοίγματα, πόρτες, κινητά σκίαστρα και άλλα στοιχεία τα οποία παρέχουν τη δυνατότητα κάποιες από τις ιδιότητές του να μετατρέπονται περιοδικά και ελεγχόμενα. Τέλος, το κτιστό είναι αναγνωρίσιμο καταρχήν εξαιτίας της σχετικής του μονιμότητας στο χώρο και το χρόνο σε αντίθεση με ένα συμβάν, ενώ αποδίδεται ταυτότητα σε αυτό με διαδικασίες συσχετισμού και επισήμανσης των διαφορών του με άλλα ως προς τη μορφή, τη δομή και άλλα τους χαρακτηριστικά.

Προεκτάσεις του Κτιστού Συμβάντος μέσα από την Ειδική Σχέση «Κοίτη και Δεξαμενή»

Ειδικά ως προς τη σχέση της κοίτης με τη δεξαμενή, το πρόβλημα εντάσσεται καταρχήν σε μια γενικότερη αναζήτηση της σχέσης του φυσικού με το τεχνητό και μέσα από αυτήν, στη σχέση της αρχιτεκτονικής με το

φυσικό περιβάλλον. Στη σχέση μεταξύ φυσικού και τεχνητού υπεισέρχονται συγκριτικοί χαρακτηρισμοί αναφορικά με τη δεξαμενή ως τεχνητή υποδομή αλλά και την κοίτη κατά ένα τρόπο ως φυσική υποδομή, καθώς και τα δύο αυτά στοιχεία συνεργάζονται προκειμένου να υποστηρίξουν τη διαχείριση και τον έλεγχο στη διαφύλαξη και ροή του νερού. Το νερό, τόσο στην κοίτη όσο και τη δεξαμενή, φυλάσσεται και ανανεώνεται καθώς είναι λιγότερο ή περισσότερο σε διαρκή κίνηση, είναι συνεπώς το στοιχείο εκείνο το οποίο καλείται να τιθασεύσει ο άνθρωπος ενάντια σε φυσικές δυνάμεις με κατάλληλες υποδομές, είτε τεχνητές (δεξαμενή, αγωγοί, μηχανικές αντλίες νερού), είτε φυσικές (κοίτη). Οι παράγοντες οι οποίοι υπεισέρχονται στη διασφάλιση του περιβάλλοντος υποδομής είναι άμεσα εξαρτημένοι από τα δύο μέρη της σχέσης άνθρωπος και περιβάλλον. Η σχέση αυτή αναπτύσσεται ειδικά ως προς τις ζωτικές ανάγκες του ανθρώπινου σώματος σε νερό από τη μία και από την άλλη για την προστασία του ίδιου του περιβάλλοντος ώστε να εξασφαλίζεται η παροχή νερού.

Επιχειρώντας την αναγωγή του ζητήματος στην αρχιτεκτονική, κύριο ζητούμενο είναι η επαναδιαπραγμάτευση της σχέσης μεταξύ ανθρώπου και φύσης με την παρεμβολή ενός τεχνητού περιβάλλοντος μεταξύ τους. Η σχέση του ανθρώπου με τη φύση δεν ορίζεται επαρκώς μέσα από της διάκριση κτιστού και φυσικού, όπου για παράδειγμα το κτιστό θα αναδεικνυόταν ως αντικείμενο τοποθετημένο σε φυσικό φόντο. Πολύ περισσότερο από μία φορμαλιστική εκζήτηση, η συνειδητοποίηση αυτή της ανεπάρκειας στη σχέση κτιστού και φυσικού οφείλεται περισσότερο στη μετατόπιση του ενδιαφέροντος της αρχιτεκτονικής από την αισθητικά άρτια αρχιτεκτονική φόρμα στην αναζήτηση εκείνων των βιωματικών εμπειριών που συμβαίνουν μέσα, γύρω και σε συνάρτηση με αυτήν.

Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος από τη φόρμα στο βίωμα μας επιστρέφει στο δίπολο μεταξύ κτιστού και συμβάντος και μπορεί να παρομοιασθεί με τη μετατόπιση του ενδιαφέροντος από το στατικό χώρο στο ρέοντα χρόνο. Η αντίληψη αυτή δεν είναι χωρίς προηγούμενο.

Για παράδειγμα αναφέρονται οι έρευνες καταγραφής και απόδοσης του χώρου από τους Καταστασιακούς, όπου ο χώρος καταρχήν αποϋλοποιείται για να ερμηνευθεί ξανά, αποκλειστικά ως προϊόν συμβάντων τα οποία υποστηρίζει, οι αναζητήσεις του Tschumi για τη σύλληψη του χώρου

μέσα από συμβάντα, που μπορεί να φτάνουν όπως ο ίδιος αναφέρει ως και ένα έγκλημα, ή οι προγραμματικές προσεγγίσεις του χώρου από τους αρχιτέκτονες Rem Coolhaas και MVRDV. Κατά τρόπο ανάλογο, η σημασία ήδη κατά τη φάση της αναζήτησης του αρχιτεκτονικού προβλήματος μετατοπίζεται στην καταγραφή των ποικίλων δράσεων, συμβάντων και φαινομένων και την προγραμματική τους οργάνωση σε ένα σύνθετο σχήμα με δυνατότητες ευελιξίας στο χώρο και εξέλιξης στο χρόνο. Ως κύριος στόχος διαφαίνεται η παραγόμενη αρχιτεκτονική να εξυπηρετεί κατά το δυνατό περισσότερο τις απαιτήσεις συμβάντων ως προς τα οποία γεννήθηκε το οποίο παραγόμενο σχήμα, συνιστώντας περισσότερο ένα χαλαρό πλαίσιο σχέσεων και ελεύθερων δράσεων κι όχι ένα σύστημα με αυστηρά προκαθορισμένη ταυτότητα, επίσης σχέσεις και λειτουργίες.

Σε πρόσθετη εμβάθυνση των σκέψεων αυτών, η αρχιτεκτονική σύλληψη τείνει να αναπτύσσεται όλο και λιγότερο επάνω στην απαίτηση κατακερματισμού του χώρου, παρά στη βάση της επικοινωνίας και συνένωσης διαφορετικών χώρων μεταξύ τους. Ανάλογα επανακαθορίζονται τα βασικά διαχωριστικά στοιχεία δόμησης και οριοθέτησης του χώρου, όπως ο τοίχος, η

οροφή και το δάπεδο. Το συμπαγές όριο μεταλλάσσεται πλέον ως διαφανές πέτασμα ή διαπερατή μεμβράνη, η μετάβαση μεταξύ δύο σημείων στο χώρο ερμηνεύεται ως ροή, οριζόντια και κατακόρυφα επίπεδα περιστρέφονται και συναντιούνται νοηματικά ως κεκλιμένες επιφάνειες, ενώ οι παραγόμενοι χώροι φέρουν περισσότερο σύνθετη και ασαφή ταυτότητα, με δυνατότητες ανάληψης περισσότερων χαρακτηρισμών και δράσεων.

Αναφορικά με το χώρο και τη σύλληψή του τέτοιες διαπιστώσεις ανάγονται στη γενικευμένη αγωνία επαναδιαπραγμάτευσης της διαδικασίας του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Η αναζήτηση της διαδικασίας του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού δεν μπορεί παρά να επιστρέφει στη βάση της σκέψης, δηλαδή πριν την αρχιτεκτονική, στις έννοιες τις οποίες πραγματεύεται ο σχεδιασμός. Ακόλουθα, διαφαίνεται επιτακτικό να επαναπροσδιορισθούν ως και θεμελιώδεις έννοιες, που σε πρόσφατους χρόνους ίσως θεωρήθηκαν αυτονόητες ή δεδομένες και να τεθούν ξανά ερωτήματα τα οποία ίσως φάνταζαν και αφελή: τι είναι τοπίο, τι είναι τόπος,

σε τι συνίσταται η αρχιτεκτονική διερεύνηση και πρακτική, ποιο είναι το αποτέλεσμα του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, τι είναι η κατασκευή και πώς συγκροτείται σε συνάρτηση με το τοπίο, πώς συνδιαλέγεται το φυσικό με το τεχνητό

και ούτω καθεξής. Παρά την απλή διατύπωση κάθε επιμέρους ερωτήματος, εξαιτίας του συνδυασμού τους στον καθορισμό του αρχιτεκτονικού ζητήματος, ολιστικές αντιμετωπίσεις και αναγωγές σε γενικές αρχές και εννοιολογικές σταθερές παύουν πλέον να έχουν πρακτικό νόημα. Αντίθετα, οι απαντήσεις προκύπτουν τις περισσότερες φορές αναγκαστικά σύνθετες και μέσα από τη συστηματική ανάλυση των παραμέτρων που περιγράφουν τις συχνά αντικρουόμενες συνιστώσες με τις οποίες περιγράφεται κάθε περίπτωση. Όποιο όμως και να είναι το ζητούμενο, η αρχιτεκτονική δεν μπορεί να προσδιορίζεται μέσα από την αυτονομία του κτιστού και τους όρους που αυτό θέτει. Αντιστρέφοντας το αρνητικό πρόσημο μιας τέτοιας διατύπωσης, η αρχιτεκτονική ως πεδίο αντλεί πλέον το νόημα και τη σημασία της από άλλα πεδία: για να διατυπωθεί αυτό περισσότερο άμεσα, η αρχιτεκτονική φαίνεται πως έχει πλέον πάψει να έχει νόημα από μόνη της. Ακόλουθα, το διακύβευμα της αρχιτεκτονικής έρευνας είναι να αποσπαστεί η ίδια η αρχιτεκτονική από το ίδιο το αρχιτεκτονικό της κατεστημένο (τόσο το ακαδημαϊκό, όσο και το κοινωνικό) και να εφεύρει ξανά τη σχέση της με την κοινωνία, τη φύση και τον κόσμο. Η σχέση όμως αυτή, αντίθετα με τις θέσεις προηγούμενων εποχών, χρειάζεται πλέον να θεμελιώνεται στην απαιτούμενη ευρηματικότητα για την επίλυση πολυδιάστατων ζητημάτων, με ανάδειξη τόσο της μοναδικότητας του κάθε αρχιτεκτονικού προβλήματος όσο και της απαίτησης για δημιουργία ευέλικτων χωρικών πλαισίων δράσης, όχι σε προσπάθειες συρρίκνωσης της διαφορετικότητας σε τυποποιημένες ιδεολογίες και μορφολογίες, τέτοιες που ενώ πιθανά εξακολουθούν να απαντούν σε απαιτήσεις που κάποτε θεωρήθηκαν ως αμιγώς αρχιτεκτονικές, διαφαίνονται πως είναι όλο και περισσότερο κενές καίριων νοημάτων.

* Το κείμενο γράφτηκε επί τη ευκαιρία της συμμετοχής του Ιωάννη Ζαβολέα στο Κτιστό Συμβάν III Κοίτη και Δεξαμενή

ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ ΑΒΕΑ 2002

Ένα εργοστάσιο σαπουνιού (το εργοστάσιο της ΑΒΕΑ), που δεν ήταν ούτε εγκαταλελειμμένο ούτε εν λειτουργία αλλά στην ενδιάμεση κατάσταση πριν από την εγκατάλειψη, αποτέλεσε τον τόπο όπου έγινε για πρώτη φορά το εργαστήριο του ΚΑΜ. Η προσήλωση στον τόπο παρουσίαζε προγραμματική δέσμευση στην αναζήτηση ανάμεσα στην περιοχή της αρχιτεκτονικής και της τέχνης. Η προσέγγιση του εργοστασίου ισοδυναμούσε με κάποια προσπάθεια περιγραφής του με κατασκευές. Αρχιτέκτονες, Εικαστικοί Καλλιτέχνες, Σκηνογράφοι, Ανθρωπολόγοι κατέθεσαν την σκέψη τους τη θέση του κτίσματος στην πόλη και για το μέλλον του κτιριακού όγκου. Η διαδικασία προσέγγισης (που καθόριζε την κίνηση της προσέγγισης ως ενιαίο έργο) παρέμεινε παρόμοια στα επόμενα εργαστήρια.

Εικόνα 1. Το προπολεμικό κτίριο του αρχιτέκτονα Ν. ΠΝΑ από τον σχολικό Στέφο Βλαχάκη.

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΕΣ

17/08/02 **Το σεμινάριο ως πειραματικό εργαστήριο αρχιτεκτονικής δημιουργίας** Φιλίππος Ωραιόπουλος 18/08/02 **Τα στερεότυπα ως κοινωνικές αναπαραστάσεις** Ε.ΡΙΚΟΥ 19/08/02 **Η έννοια της δράσης στην τέχνη και την αρχιτεκτονική** 20/08/02 **Οι πολυτροπικές αναπαραστάσεις στην τέχνη και την αρχιτεκτονική** Σπύρος Παπαδόπουλος 21/08/02 **Η έννοια της αφήγησης στην αρχιτεκτονική δημιουργία** ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΑΣ 22/08/02 **Η έννοια του ερείπιου στην ερμηνευτική και δημιουργική προσέγγιση τέχνης και αρχιτεκτονικής** ΠΑΝΟΣ ΚΟΥΡΟΣ 23/08/02 **Η έννοια της κατοίκησης στην αρχιτεκτονική** ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΖΙΡΤΖΙΑΚΗΣ 24/08/02 **Η έννοια της συνθέσης στον κινηματογράφο και την αρχιτεκτονική** ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ 25/08/02 **Η σκηνογραφία στην αρχιτεκτονική σύνθεση** ΛΙΔΗ ΠΕΖΑΝΟΥ 26/08/02 **Η λογοτεχνία στην μουσική σύνθεση** Β.ΛΕΟΝΤΑΡΗ 27/08/02 **ΑΘΗΝΑ 2002: ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΡΕΑΛΙΣΜΟΣ** ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΙΟΔΟΣ

Βάσια Λύρη

ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΛΑΪΚΗ ΑΓΟΡΑ

Άλκηστις Δανιήλ, Ειρήνη Ωραιοπούλου

ΘΗΚΕΣ ΣΑΠΟΥΝΙΩΝ

Έλσα Κιουρτσόγλου

ΤΕΙΧΟΣ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ 2003

Ένα απόσπασμα του τείχους των Χανίων τέθηκε ως τόπος αναφοράς στο δεύτερο εργαστήριο του ΚΑΜ. Τα θέματα του ορίου και της υπέρβασης του ως συνθήκης του χώρου, η καταστροφή του τείχους και η μνημειοποίησή του, η παρουσία του και η απουσία του στην σύγχρονη πόλη αποτέλεσαν τον πυρήνα του προβληματισμού αυτή τη χρονιά. Οι καταθέσεις στο εργαστήριο αποκτούν περισσότερο την λογική ψηφιακών κατασκευών, η επεξεργασία τους γίνεται από υπολογιστές και τα προϊόντα του εργαστηρίου είναι περισσότερο επεξεργασμένες φωτογραφίες, βίντεο, τρισδιάστατα σχέδια και τρισδιάστατα μοντέλα.

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΕΣ

02/08/03 **Το ΚΑΜ και το θερινό εργαστήριο αρχιτεκτονικής in situ** Φιλίππος Ωραιόπουλος, **Η έννοια του ορίου στην περίπτωση των τειχών και της ταφροϋ των Χανίων** Δημήτρης Αντωνάκης, **Η έννοια του ορίου στην τέχνη. Παρουσίαση 5 διπλωματικών εργασιών από το ΕΜΠ, ΑΠΘ και το Πανεπιστήμιο της Νάπολης** Ζαφός Ξαγοράρης, **Το όριο στη φιλοσοφική σκέψη του Heidegger και του Siemmel** Αριστείδης Αντώνης, **Η σύγχρονη τεχνολογία του internet στη δημιουργική πράξη** Δήμος Δημητρίου, Πάνος Κούρος 04/08/03 **Η έννοια του ορίου στον Ευρωπαϊκό κινηματογράφο** Χρυσάνθη Σοτήροπούλου 05/08/03 **Η έννοια των ορίων στην ιστορική τους διαδρομή και στα σύγχρονα μαθηματικά** Κώστας Χατζηκυριακού, **Η έννοια του ορίου στον ελληνικό κινηματογράφο** Χρυσάνθη Σοτήροπούλου, **Η έννοια του ορίου στο χρόνο και την αρχιτεκτονική** Παναγιώτης Παγκάλος **Το όριο στο φανταστικό** Σπύρος Παπαδόπουλος **Η έννοια του ορίου στο σώμα και την αρχιτεκτονική** 06/08/03 Βασίλης Στρούμπλας **Το όριο στο χορό και στο χώρο** Έβα Μανιάκη 07/08/03 **Από τα τείχη στην υπέρβαση τους. Η έκδοση των Χανίων** Βίλμα Χασταόγλου 08/08/03 **Τα όρια των πόλεων** Χαρίκλεια Χάρη, Ματτέο Γκιδονί **Τα όρια της περιφέρειας** Γιώργος Τζιτζιλάκης **Διαπολιτισμικά όρια: Η περίπτωση της Εγνατίας** Lorenzo Romito, **Εργαστήριο θεατρικής αναπαράστασης 'Αντικείμενο και χώρος'** Αικατερίνη Αντωνάκη **PAYSAGES – Το μαύρο που μας έβρει**
Παράσταση της ομάδας ECLATS D' ETATS

ΨΗΦΙΑΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙΧΟΥΣ ΤΩΝ ΧΑΝΙΩΝ

Αξιώτη Ελίνα, Κουκά Ειρήνη, Σαγιά Βίκυ

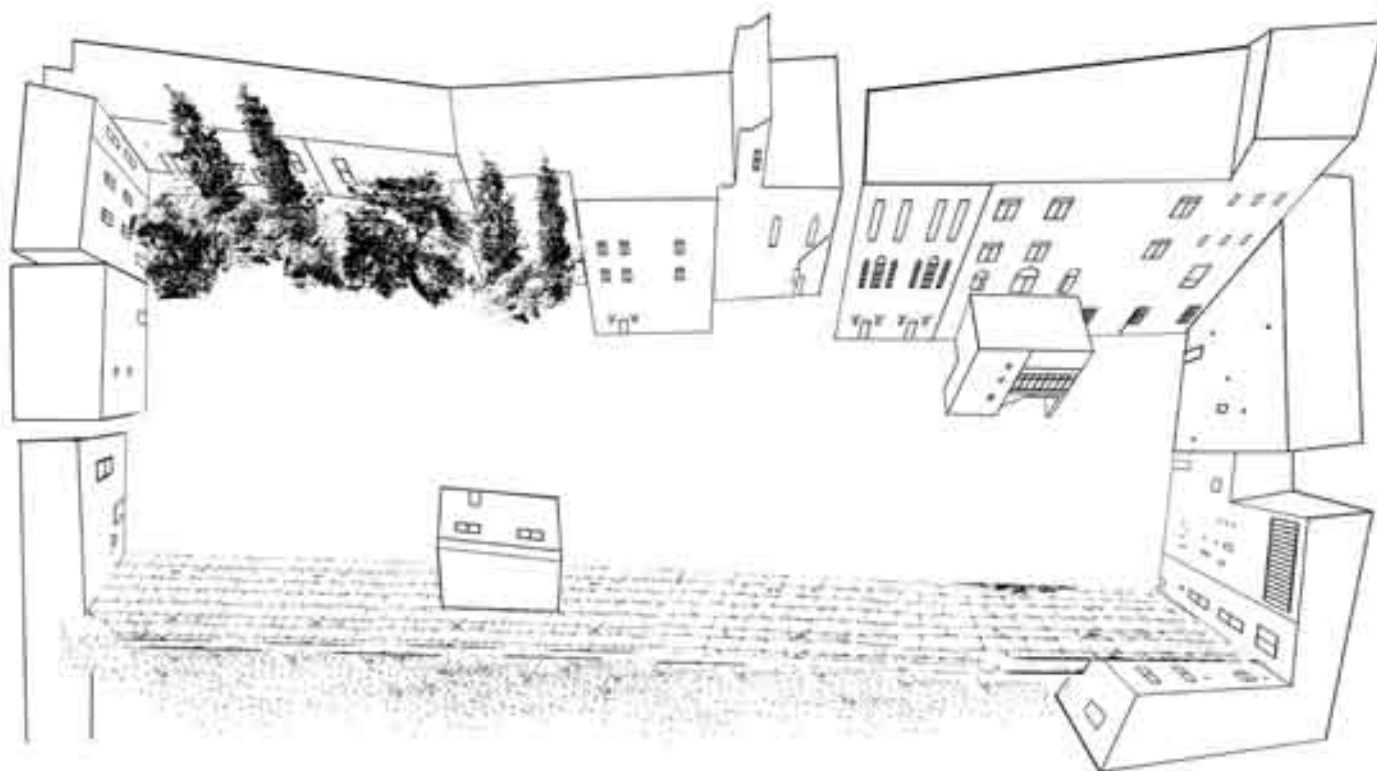
Κάτω από τον καυτό ήλιο του Ιουλίου με οδήγησαν μέσα από τους δρόμους των Χανίων που έσφυζαν από ζωή, μέσα από τις υπερβολικά κιτς πετσέτες που είχαν τυπωμένες πάνω τους σε λαμπρό τεχνικολόρ γυναίκες με επικά στήθη, μέσα από τη γενναιόδωρη πλατεία όπου οι άνθρωποι έμοιαζαν να θέλουν να τραγουδήσουν, μέσα από σκηνές τουριστικές και σκηνές φλύαρης ζωής της

πόλης, μέχρι που φτάσαμε σε ένα πάρκινγκ. Λέω πάρκινγκ αν και ήταν ένα μπάλωμα ξεχασμένου

ΑΚΑΛΥΠΤΟΣ ΧΩΡΟΣ ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ 2004

εδάφους κρυμμένο πίσω από κάτι κτίρια. Κατά μήκος της μίας πλευράς αυτού του terrain vague εκτεινόταν το εναπομείναν σπάραγμα του παλιού τείχους της πόλης των Χανίων. Λίγα δέντρα, λίγα αγριόχορτα. Καταπώς φαινόταν, τα αυτοκίνητα δεν ήταν παρκαρισμένα εκεί επειδή ο χώρος ήταν ξεκάθαρα ένα πάρκινγκ, αλλά επειδή κανείς δεν ήξερε για ποια χρήση ήταν προορισμένος: τα αυτοκίνητα περιμένουν τους ιδιοκτήτες, αγνοώντας αδέξια τον ήχο και την όψη του παλαιού τείχους που αγωνίζεται να κρατηθεί ζωντανό. Η λευκή σιωπή του τείχους γινόταν εμφανής από την περιρρέουσα ατμόσφαιρα αχρησίας. Το τείχος ήταν εκτός χώρου. Το τείχος δεν είχε χώρο. Το τείχος δεν ελάμβανε χώρα.

Shumon Basar

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΕΣ

27-07-04 ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΠΕΡΙ ΟΡΙΩΝ ΠΑΝΩ ΣΕ ΚΑΙ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΕΝΑ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΤΗΣ ΤΑΙΝΙΑΣ «ΚΛΕΦΤΗΣ Ή Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ» ΤΗΣ ΑΝΤΟΥΑΝΕΤΤΑ ΑΓΓΕΛΙΔΗ ΡΕΑ ΒΑΛΑΝΤΕΝ
- ΑΝΤΟΥΑΝΕΤΤΑ ΑΓΓΕΛΙΔΗ 28-07-04 TERRAIN VAGUE CAROLINE RASPÉ, Η ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΥΛΑΙΑ ΩΣ ΟΡΙΟ ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ 29-07-04 ΟΙ ΣΧΕΔΙΑΣΤΙΚΕΣ ΔΙΑΠΡΑΓΜΑΤΕΥΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΟΡΙΑΚΑ ΕΝΤΟΠΙΣΜΕΝΟΥ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΥ ΔΙΑΣΚΟΡΠΙΣΜΟΥ ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ, 1973-1975: ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΨΥΧΩΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΖΙΡΤΖΙΛΑΚΗΣ 30-07-04 ΤΟ ΟΡΙΟ ΩΣ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΜΙΑΣ 'ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ ΤΟΥ ΑΠΟΡΕΙΝ' ΣΤΟΝ ΑΣΤΙΚΟ ΧΩΡΟ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ, ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΩΣ ΝΟΗΜΑΤΙΚΟΣ ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΣΤΟ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΟ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΣ 31-07-04 ΗΛΙΘΙΟΣ, ΚΟΥΤΟΣ, ΑΣΤΟΧΑΣΤΟΣ, ΚΕΝΟΣ! ΜΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΝΟΗΣΗΣ SHIMON BASAR, ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ ΠΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΙΧΑΝ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ LEONARDO DA VINCI ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΒΑΡΚΕΛΩΝΗΣ ΜΕ ΤΙΤΛΟ 'ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΠΙΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ' 02-08-04 ΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕ ΤΗΝ ΑΛΛΗΘΕΙΑ ΓΙΩΡΓΟΣ ΞΗΡΟΠΛΑΪΔΗΣ, ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΠΑΛΙΡΡΟΙΑ MICHELE BRUNELLO

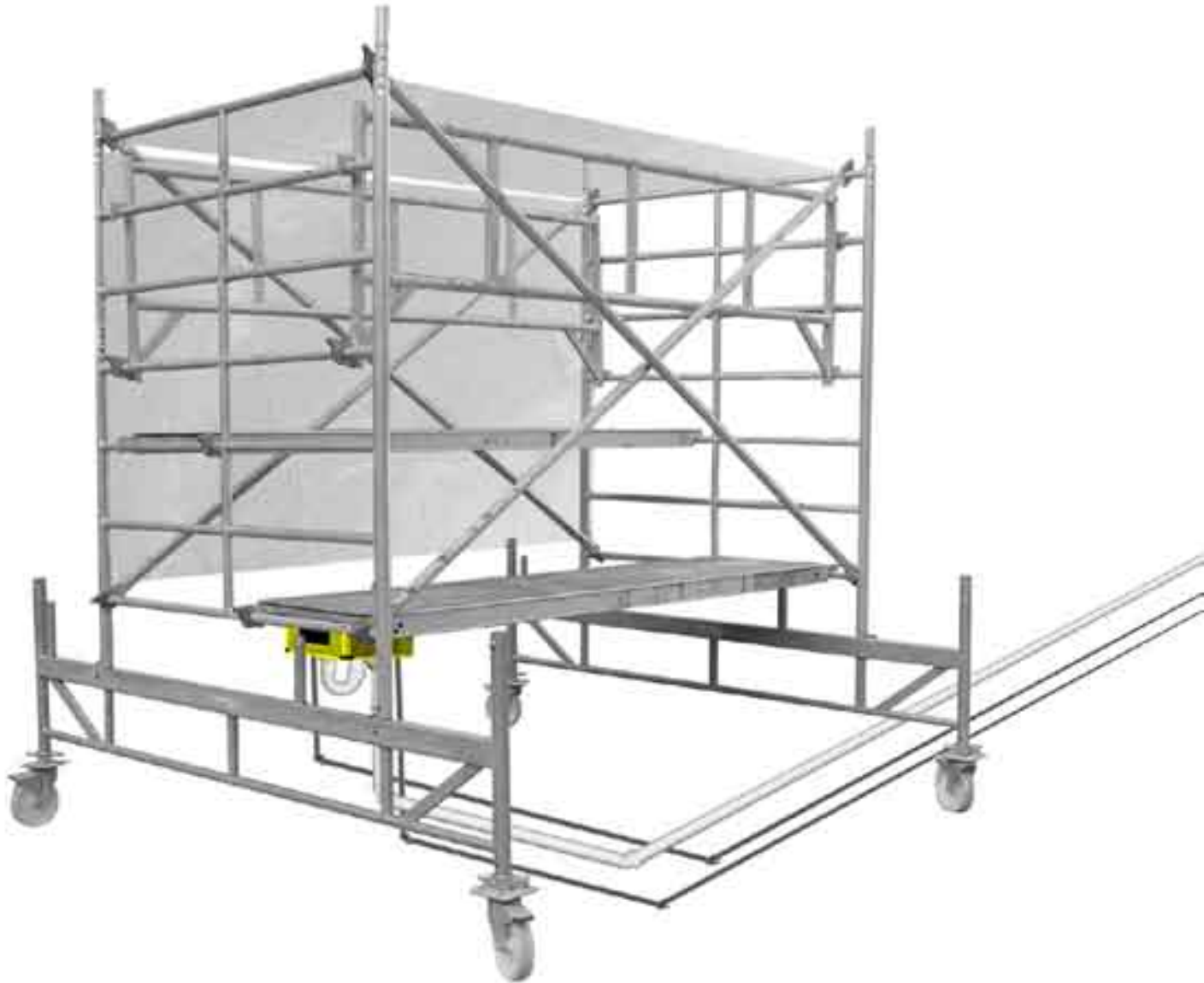

ΜΗΧΑΝΗ ΚΑΤΟΙΚΗΣΗΣ

Βασιλούλης Γιαννίκος, Δημοπούλου Νίκη, Ζούλιας Στάθης, Κιουρτσόγλου Έλσα,
Οικονόμου Λεωνίδα, Σταματίου Δήμητρα, Τσιόντση Στέλλα, Χρονάκη Αλεξάνδρα

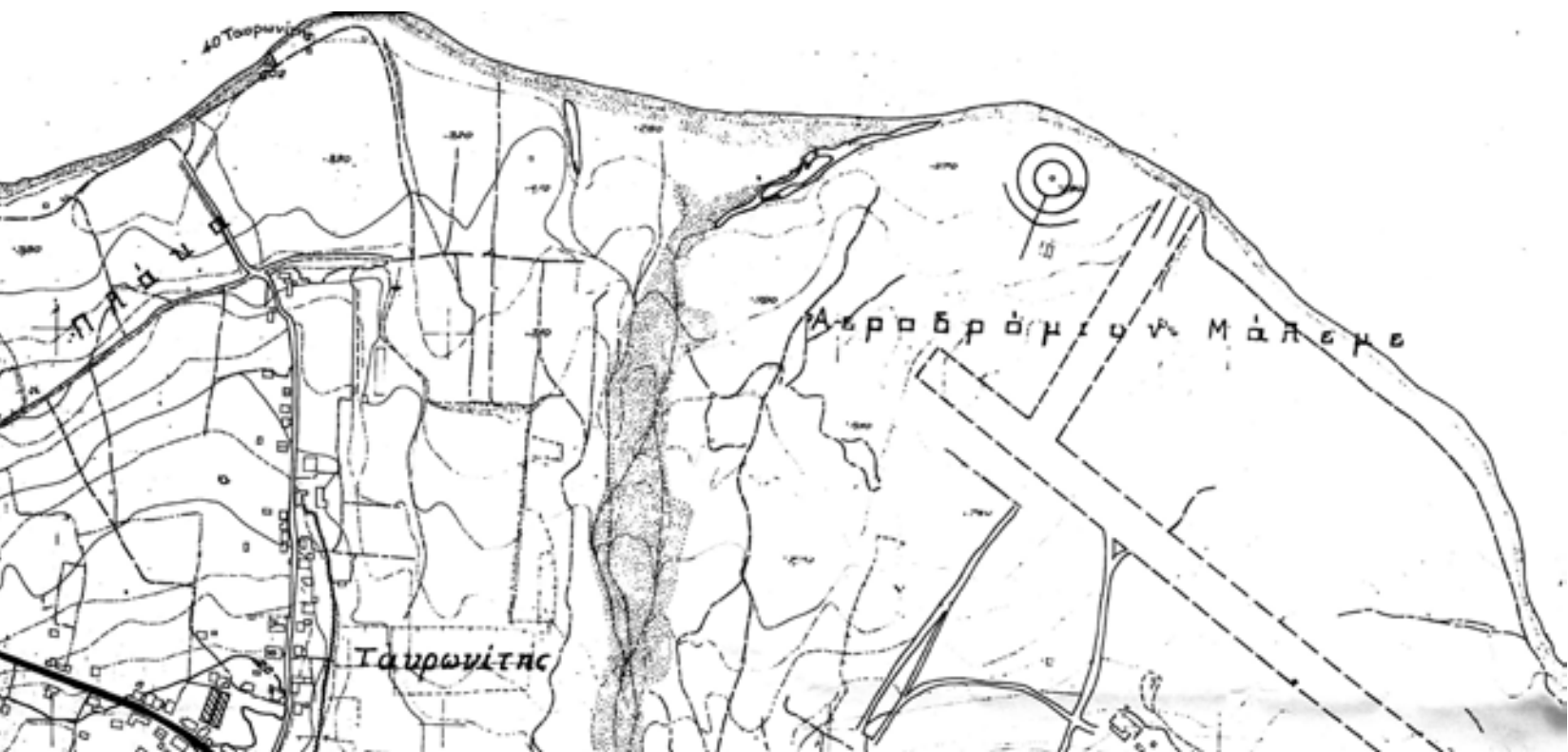
Το έργο συντάσσεται και οργανώνεται γύρω από τον τόπο της μεταλλικής στρατιωτικής γέφυρας και της παράλληλης, σε μικρή απόσταση, γέφυρας από οπλισμένο σκυρόδεμα του ποταμού Ταυρωνίτη. Δύο γέφυρες, μία εγκατελειμμένη και μία χρησιμοποιούμενη από σημερινό αυτοκινητόδρομο, η κοίτη του ποταμού και οι γύρω εγκαταστάσεις αποτελούν την τοποθεσία προς την οποία στρέφεται το συγκεκριμένο έργο. Ο ποταμός περνά από τον ομώνυμο οικισμό, 20 χιλ. δυτικά των Χανίων και βρίσκεται κοντά στο στρατιωτικό

αεροδρόμιο του Μάλεμε της Κρήτης.

Στην περιοχή έγινε η προσγείωση των Γερμανών αλεξιπτωτιστών και οι πιο γνωστές συμπλοκές της λεγόμενης

2 ΓΕΦΥΡΕΣ_ΚΤΙΣΤΟ ΣΥΜΒΑΝ ΙΙ 2005

μάχης τής Κρήτης. Οι κάτοικοι του χωριού Ταυρωνίτης που βρίσκεται κοντά στις γέφυρες τιμωρούνται στις 3 Ιουλίου του 1941 όταν οι Γερμανοί εκτελούν 12 άνδρες ως αντίποινα για την εκτέλεση του πληρώματος και των αλεξιπτωτιστών ενός γερμανικού αεροπλάνου που είχε κάνει αναγκαστική προσγείωση δίπλα στη Γέφυρα του ποταμού. Πολύ πιο πρόσφατα, 50 μέτρα πριν την είσοδο του ΚΤΕΟ, στον Ταυρωνίτη, καρφώθηκε ρουκέτα Ρ.Τ.Ω. (Patriot) που έφυγε από πολεμικό αεροσκάφος τύπου A-7 CORSAIR πιθανόν από το Πεδίο Βολής της Σούδας, σύμφωνα με δημοσίευμα της 3ης Ιουλίου του 1998 της τοπικής εφημερίδας Μεσόγειος. Στο πρόγραμμα της αιφόρου ανάπτυξης περιφέρειας Κρήτης ο Ταυρωνίτης παρουσιάζεται ως οικισμός σε τουριστική εξέλιξη (παραλία, αρχαιολογικοί χώροι) και ο ποταμός του θεωρείται ένας από τους κυριότερους υγρότοπους της Κρήτης. Ο οικισμός αποτελεί κόμβο στο βασικό δίκτυο της Κρήτης που την διατρέχει από ανατολή προς δύση στην βόρειά της πλευρά. για τις ανάγκες αυτού του δικτύου έχει κατασκευαστεί η μεγάλης κυκλοφορίας γέφυρα από οπλισμένο σκυρόδεμα, δίπλα στην μεταλλική στρατιωτική.

Οι 2 γέφυρες, ως κτιστό συμβάν, συνιστούν έναν χωρικό πλεονασμό: η μία υποκαθιστά την άλλη. Η κατασκευή της μπετονένιας μετατρέπει την μεταλλική γέφυρα σε ερείπιο. Στην μεταψηφιακή κατάσταση η γέφυρα άγει στην εννοια του link και στην άχωρη σύναψη την οποία το δικτυακό link υπενθυμίζει. Η γέφυρα του αυτοκινητοδρόμου ανακαλεί αυτό το "χωρίς τοπικό ενδιαφέρον" συνδετικό συμβάν. Ακόμα, η παλιά μεταλλική γέφυρα στήθηκε εκεί από στρατιωτικούς μηχανικούς και εισάγει στον τόπο την θεματική του πολέμου και της κοινωνικής παρουσίας του στρατού. Δίπλα στις 2 γέφυρες εντοπίζεται ένα μεγάλο στρατόπεδο και το στρατιωτικό αεροδρόμιο του Μαλεμε διακρίνεται στα βορειοανατολικά.

Η διπλή εγκατάσταση των γεφυρών όπως παρουσιάζεται σήμερα λειτουργεί ως γραπτό δοκίμιο: εισάγει στα ιδιαίτερα τοπικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την περιοχή με την παράθεσή τους, στον κόσμο των συνδέσεων και των γεφυρώσεων, στον κόσμο των στρατιωτικών κατασκευών και των κοινοτικών έργων.

Ακριβώς εδώ, στις εκβολές του Ταυρωνίτη αναζητάται η ιδιαιτερότητα της συγκεκριμένης σύνδεσης με κατασκευές που ενεργοποιεί το εκάστοτε βλέμμα. Η περιγραφή των συνδέσεων και των ακυρώσεών τους στηρίζει με λόγο και με έργα κατασκευές του βλέματος. Το έργο συλλέγει έργα για τις 2 γέφυρες και τα έργα σχολιάζουν, κτίζουν, προτείνουν δοκιμές αρχιτεκτονικών παρεμβάσεων εν είδει σχολίων για το συγκεκριμένο μέρος και τις 2 γέφυρες.

Το έργο 2 Γέφυρες_ΚΤΙΣΤΟ ΣΥΜΒΑΝ αποτελεί ένα είδος πλατφόρμας για την επινόηση κατασκευών (που σχεδιάζονται ή γράφονται): οι κατασκευές περιγράφουν, εγείρονται, παρασιτούν, προσχεδιάζουν, επισυνάπτονται, υπογραμμίζουν, διαγράφουν ή σχολιάζουν, χωρίς να εξαντλούν τον επιλεγμένο τόπο με τις δύο υφιστάμενες γέφυρες. Ο τόπος δομείται από το έργο ως νοηματικός χώρος για τον προγραμματισμό ιδιαίτερων εγκαταστάσεων: ο τόπος γίνεται έργο όταν κτίζεται η υπομονή για τις κατασκευές που του οφείλονται.

17/08/05 **Η ΑΜΦΙΣΗΜΙΑ ΤΗΣ ΕΝΝΟΙΑΣ 'ΙΔΙΟΝ' (ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ) ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΚΤΙΣΤΟΥ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ** ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΣ, **ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΑΝΤΩΝΑ** ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΑΣ 18/08/05 **REALLY DEEP THOUGHTS ON THE POWER PRINCIPLE IN THE ENVIOUS EXCHANGE BETWEEN ART AND ARCHITECTURE. OR, HOW SCALE IS A BIG ISSUE** SCHUMON BASAR 20/08/05 **ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΛΟΗ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ** ΛΟΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ 21/08/05 **ΕΝΙΣΧΥΤΕΣ ΖΑΦΟΣ ΞΑΓΟΡΑΡΗΣ, ΓΕΦΥΡΕΣ: ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΩΝ ΕΝΕΡΓΗΜΑΤΩΝ** ΖΗΣΗΣ ΚΟΤΙΩΝΗΣ 22/08/05 **DIFFICULT BREATHS** ΝΙΚΟΣ ΝΑΥΡΙΔΗΣ 23/08/05 **ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ?** ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ 24/08/05 **ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ** BERT DE ΜΥΥΝΚΚ 25/08/05 **ΤΙΤΛΟΣ ΕΙΣΗΓΗΣΗΣ?** ΠΑΝΟΣ ΚΟΥΡΟΣ

SAMUEL BECKETT : 'A PIECE OF MONOLOGUE'

Σαρή Μαρία, Σταματίου Γιάννης

Η ΚΟΙΤΗ ΚΑΙ Η ΔΕΞΑΜΕΝΗ_ΚΤΙΣΤΟ ΣΥΜΒΑΝ ΙΙΙ 2006

Το έργο συντάσσεται και οργανώνεται γύρω από δυο τόπους που ορίζονται συμμετρικά: πρόκειται για την κοίτη του χειμάρρου γερανίου, που είναι ξερος κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και την δημοτική υδατοδεξαμενή του Αγίου Ιωάννου στα Χανιά. Υδατοδεξαμενές και κοίτες χειμάρρων στο εσωτερικό και γύρω από την πόλη των Χανίων συγκροτούν ένα οικοσύστημα τόπων της ευρύτερης περιοχής.

Το έργο η κοίτη και η δεξαμενή _ κτιστό συμβάν αποτελεί ένα είδος πλατφόρμας για την επινόηση κατασκευών (που σχεδιάζονται ή γράφονται): οι κατασκευές εγείρονται, παρασιτούν, προσχεδιάζουν, επισυνάπτονται, υπογραμμίζουν, περιγράφουν, διαγράφουν, σχολιάζουν, χωρίς να εξαντλούν τους επιλεγμένους τόπους. Οι τόποι δομούνται από το έργο ως πεδία για τον προγραμματισμό και την επινόηση ιδιαίτερων εγκαταστάσεων που γίνονται σαν συμβάντα.

Η δεξαμενή αποτελεί μέρος κάποιου σημείου της πόλης με ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το δίκτυο του νερού. Μιλά έτσι για την κρυμμένη αστική υποδομή (το αόρατο και ταυτόχρονα αυτόνοτο πεδίο της σημερινής πόλης). Η κοίτη του χειμάρρου μιλά για την ροή και την ρύθμιση της, για το θέμα της εξάντλησης του νερού και των αποθεμάτων του. Κι ωστόσο δεν είναι οποιαδήποτε κοίτη για την οποία μιλάμε εδώ, είναι η συγκεκριμένη κοίτη του χειμάρρου του γερανίου. Δεν είναι οποιαδήποτε δεξαμενή. Είναι η δεξαμενή αγίου Ιωάννου πάνω από τα δικαστήρια. Περισσότερο από κάθε γενίκευση στο έργο έχει σημασία η προσπάθεια εξειδίκευσης, η ανίχνευση της μοναδικότητας κάθε επιλεγμένου τόπου. Και, παρότι οι τόποι επιλέγονται με βάση κάποια θεματική που μας τους προσφέρει μέσα από τις έννοιες τους, επιλέγονται επίσης έτσι ώστε να αλλοιώνουν με την συγκεκριμένη παρουσία τους την ίδια την εννοιολόγηση τους.

ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΕΣ

17/08/06 **Το ΚΤΙΣΤΟ ΣΥΜΒΑΝ ΩΣ ΝΕΟ- ΠΟΙΗΤΙΚΟ (ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ)**

ΕΙΔΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΣ, **ΡΟΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΑΤΗΣΗ** ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΑΣ 18/08/06 **STRATEGY OF ART**

BETWEEN PARTICIPATION AND THE CENTRAL QUESTION OF THE FORM RICARDO CALDURA 19/08/06

Ο ΗΧΟΣ ΤΗΣ ΑΚΡΗΣ ΖΑΦΟΣ ΞΑΓΟΡΑΡΗΣ 21/08/06 **ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΑΙΝΙΩΝ** ΕΥΑ ΣΤΕΦΑΝΗ, **ΔΙΑΔΡΑΣΙΑΚΕΣ**

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑ ΜΕ ΡΟΜΠΟΤ (ΤΡΕΧΟΥΣΕΣ ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ IPO _

03/ _ 04, CIBO _ 05, CIPO _ 06) ΚΩΣΤΑΣ ΝΤΑΦΛΟΣ **ROBERT SMITHSON: ΤΟ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΤΟΥ SITE/**

NON-SITE ΝΑΝΤΙΑ ΚΑΛΑΡΑ 22/08/06 **Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ ΤΟΥ ΤΟΠΙΟΥ ΩΣ ΜΕΡΟΣ ΜΙΑΣ**

ΑΝΟΙΚΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ 23/08/06 **ΠΕΡΙ ΤΗΣ**

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΤΟΥ ΚΤΙΣΤΟΥ ΣΥΜΒΑΝΤΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΑΒΟΛΕΑΣ 24/08/06 **ΣΥΛΛΕΓΟΝΤΑΣ**

ΤΟ ΑΣΗΜΑΝΤΟ: Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΟΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ MARK DION ΚΑΙ ΤΗΣ

SUSAN HILLER ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΥΓΗΤΙΔΟΥ 25/08/06 **ΤΟ ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΣΑΝ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ ΤΟΥ**

ΧΩΡΟΥ. ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ :ΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΑ ΠΕΔΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ,

ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗΣ ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΠΛΑΣΤΩΝ ΚΑΡΤ ΠΟΣΤΑΛ

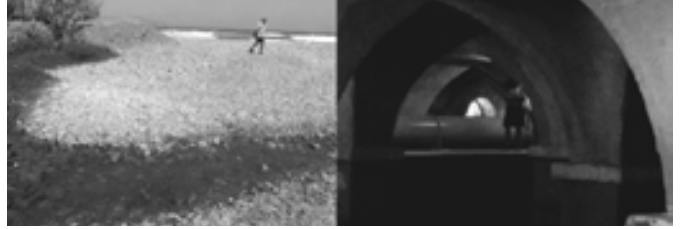
Ησαΐας Θεοδόσης, Κοροβέση Χρυσούλα, Μαραγκός Αριστοτέλης,
Μουλαρά Στέλλα, Φωτοπούλου Φερενίκη

ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΜΗΧΑΝΟΣΤΑΣΙΟ ΤΟΥ ΚΑΜ

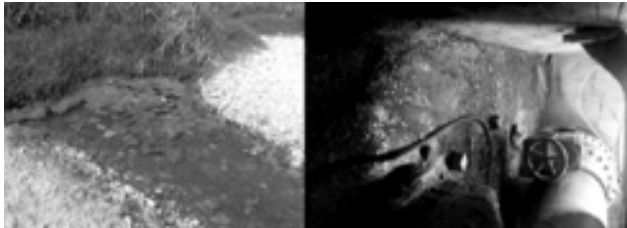
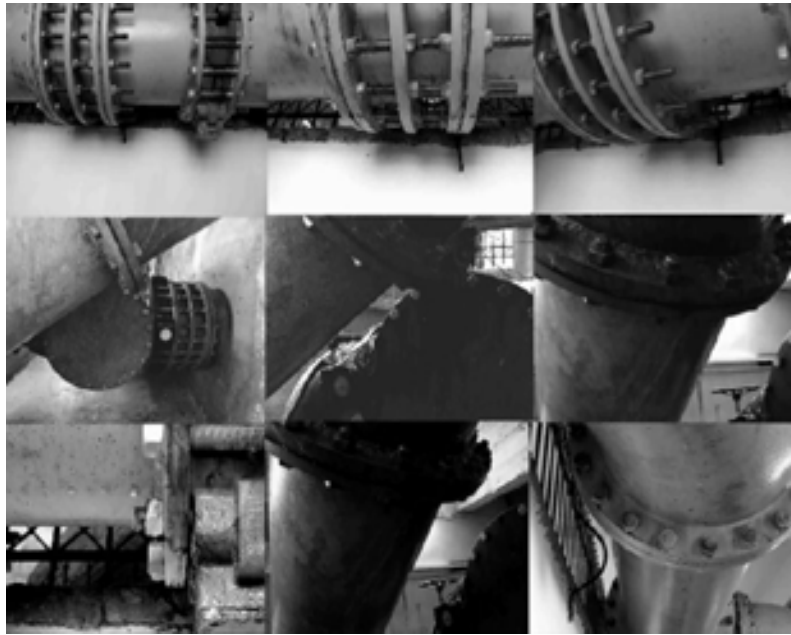
Παπαγιαννάκης Γιάννης, Σουγκάρα Εύη

IRON-IC WATER

Μίνα Τσαρούχη

ΑΝΤΟΥΑΝΕΤΤΑ ΑΓΓΕΛΙΔΗ σκηνοθέτης **ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΑΝΤΩΝΑΣ** αρχιτέκτων, συγγραφέας **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗΣ** αρχιτέκτων, επισκέπτης καθηγητής MIT **ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗ** σκηνοθέτης, σκηνογράφος **ΑΓΓΕΛΙΚΗ ΑΥΓΗΤΙΔΟΥ** διδάκτορας του Central Saint Martins College of Art and Design **ΡΕΑ ΒΑΛΝΤΕΝ** αρχιτέκτων **SHUMON BASAR** καθηγητής της Architectural Association του Λονδίνου **MICHELLE BRUNELLO** διδάσκων IUAV Βενετίας **RICARDO CALDURA** καθηγητής Ακαδημίας Καλών Τεχνών Βενετίας **ΔΗΜΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ** εικαστικός **MATTEO GHIDONI**, αρχιτέκτων, μέλος ομάδας MULTPLICITY **ΙΩΑΝΝΗΣ ΖΑΒΟΛΕΑΣ** επίκουρος καθηγητής Τμήματος Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πολυτεχνείου Κρήτης **MANUEL JORANT BRIQUET** ηθοποιός **NANTIA ΚΑΛΑΡΑ** εικαστικός, διδάσκουσα του Τμήματος Αρχιτεκτόνων στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας **ΖΗΣΗΣ ΚΟΤΙΩΝΗΣ** αρχιτέκτων, αναπληρωτής καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας **ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΟΥΡΚΟΥΛΑΣ** αρχιτέκτων, αναπληρωτής καθηγητής Ε.Μ.Π. **ΠΑΝΟΣ ΚΟΥΡΟΣ** αρχιτέκτων, εικαστικός **Β.ΛΕΟΝΤΑΡΗ** Ν ΜΗΕΚ **ΕΥΑ ΜΑΝΙΔΑΚΗ** αρχιτέκτων, σκηνογράφος **ΦΩΤΕΙΝΗ ΜΑΡΓΑΡΙΤΗ** διδάσκουσα στο τμήμα Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας **ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ** καθηγητής από την Αρχιτεκτονική Σχολή της Θεσσαλονίκης **ΘΑΝΑΣΗΣ ΜΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΣ** αρχιτέκτων **ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΠΟΥΡΔΑΚΗΣ** επίκουρος καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας **BERT DE MUNCK** διδάσκων στο Berlage Institute, Rotterdam **ΝΙΚΟΣ ΝΑΥΡΙΔΗΣ** εικαστικός **ΚΩΣΤΑΣ ΝΤΑΦΛΟΣ** διδάσκων στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών **ΖΑΦΟΣ ΞΑΓΟΡΑΡΗΣ** εικαστικός **ΓΙΩΡΓΟΣ ΞΗΡΟΠΑΪΔΗΣ** φιλόσοφος, αναπληρωτής καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών **ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΑΓΚΑΛΟΣ** αρχιτέκτων **ΛΟΗΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ** αναπληρωτής καθηγητής, Αριστοτέλειου Παν/μίου Θεσ/νίκης **ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ** αρχιτέκτων, εκδότης περιοδικού METALOCUS **ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ** αρχιτέκτων **ΛΙΛΗ ΠΕΖΑΝΟΥ** σκηνογράφος **ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΟΛΥΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΣ** επίκουρος καθηγητής της Σχολής Αρχιτεκτόνων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης **CAROLINE RASPE** επιμελήτρια εκθέσεων **ΕΛΠΙΔΑ ΡΙΚΟΥ** Κοινωνική ανθρωπολόγος **LORENZO ROMITO** μέλος ομάδας Stalker & Osservatorio Nomade **ΕΥΑ ΣΤΕΦΑΝΗ** σκηνοθέτης **ΒΑΣΙΛΗΣ ΣΤΡΟΥΜΠΑΚΟΣ** αρχιτέκτων, καθηγητής της Architectural Association του Λονδίνου, μέλος ομάδας RAM TV **ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΥ** επίκουρη καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πατρών **ΓΙΩΡΓΟΣ ΤΖΙΡΤΣΙΛΑΚΗΣ** επιμελητής, επίκουρος καθηγητής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας **ΧΑΡΙΚΛΕΙΑ ΧΑΡΗ** αρχιτέκτων - εικαστικός **ΒΙΛΜΑ ΧΑΣΤΑΟΓΛΟΥ** αρχιτέκτων, αναπληρώτρια καθηγήτρια Αριστοτέλειου Παν/μίου Θεσ/νίκης **ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΚΥΡΙΑΚΟΥ** μαθηματικός, επίκουρος καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας **ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΩΡΑΙΟΠΟΥΛΟΣ** αρχιτέκτων, αναπληρωτής καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας